

Knack onderzoekt

Door Elisa Hulstaert
Illustratie: Musketon

Online gezocht & gevonden: spermadonor

Almaar meer vrouwen gaan in dubieuze online groepen op zoek naar een spermadonor. 'De spermabank is met uitsterven bedreigd', zegt Herman Tournaye, diensthoofd van Brussels IVF.

E

en poging met een spermadonor verloopt heel praktisch', vertelt Beau* (25), een alleenstaande vrouw die zwanger probeert te worden van een man die ze in een online groep leerde kennen. 'We ontmoeten elkaar bij mij thuis, gaan naar boven en beginnen er vrijwel meteen aan. Daarna praten we wat terwijl ik met mijn benen omhoog lig, tot hij opnieuw kan presteren. Na twee à drierondes gaat hij naar huis.' Hoe sneller ze weer alleen is, hoe liever. 'Ik heb het er wel moeilijk mee. Ik heb tegen mijn zin seksueel contact met iemand die ik niet ken, omdat ik geloof dat het de efficiëntste manier is om zwanger te worden. Of toch efficiënter dan het sperma zelf inbrengen meteen spuitje. Elke maand hoop ik dat het raakis, zodat ik niet opnieuw met hem hoef af te spreken.'

Twee jaar geleden wilde Beau in een fertiliteitscentrum beginnen met een traject om via een anonieme donor zwanger te worden. 'Maar ik bleek te jong, en het was te duur', zegt ze. 'Daarom besloot ik om online op zoek te gaan.' Beau wil haar kinderwens zo snel mogelijk in vervulling zien gaan. 'Mijn vader heeft de ziekte van Alzheimer. Ik hoop dat hij mijn kinderen nog bewust kan leren kennen.'

'Die online groepen waarin niets gereguleerd is, worden stilaan de norm', zegt Herman Tournaye, diensthoofd van Brussels IVF, het centrum voor reproductieve geneeskunde van het UZ Brussel. 'Ik zeg al jaren dat de spermabank met uitsterven bedreigd is. Patiënten botsen bij ons op zo veel drempels dat ze liever via sociale media donorsperma zoeken of aanbieden. Wensouders kunnen samen met de donor een koffie gaan drinken en dan beslissen of ze met die persoon in zee gaan. Die mannen die op eigen initiatief zaad doneren, noemen we "wilde donoren".'

Vaderfiguur

Beau heeft intussen drie keer afgesproken met de spermadonor. 'Ik vind het belangrijk dat hij muzikaal is en van dieren houdt. En het liefst heeft hij blauwe ogen, zodat het kind ook op mij lijkt.' Beau vindt het een groot voordeel van de online groep dat je gewoon naar zulke zaken kunt vragen. 'In fertiliteitscentra kun je wel aangeven welke uiterlijke kenmerken je wilt, maar uiteindelijk heb je geen idee met welk zaad ze je insemineren.'

Met de donor is Beau overeengekomen dat hij niet anoniem hoeft te blijven voor het kind. 'Mocht mijn kind ooit vragen wie zijn vader is, mag ik dat vertellen. Dat hij geen actieve rol wil spelen in het leven van het kind vind ik ook prima, want ergens blijf ik toch bang dat ik het aan hem kan verliezen. Ik hoop alleen dat mijn kind later zal begrijpen waarom het geen vaderfiguur heeft gehad.'

Zulke afspraken worden opgetekend in zogenaamde donorcontracten. 'Maar als zo'n contract geregeld wordt buiten de fertiliteitscentra kan dat problemen opleveren', zegt advocate Claudia Van de Velde, die gespecialiseerd is in familierecht. Ze raadt wensouders aan om vooraf juridisch advies in te winnen, zodat ze een weloverwogen keuze kunnen maken. 'De afstamming van een kind kan via specifieke procedures door de rechtbank worden afgedwongen en vastgesteld, ook al is men er niet mee akkoord gegaan. Zodra de

Aantal geregistreerde anonieme spermadonors in 2021 (in 2019 was dat nog 1162)

afstamming vaststaat, heeft dat ook gevolgen voor bijvoorbeeld de naam die het kind mag aannemen, de onderhoudsbijdrageplicht en het recht op de latere erfenis.'

Afvalrace

Terwijl de vraag naar donorsperma in fertiliteitscentra stijgt, daalt het aanbod. De vraag komt van lesbische koppels, hetero koppels bij wie de man een vruchtbaarheidsprobleem heeft of van alleenstaande vrouwen met een kinderwens. 'Zeker het aandeel van die laatste categorie neemt sterk toe', zegt gynaecologe Sharon Lie Fong, die verbonden is aan het UZ Leuven.

Het aanbod komt van mannen die zich, doorgaans uit altruïsme, kandidaat stellen als anonieme donor. 'Maar het is een grote afvalrace. Tussen het aantal mannen dat zich aanbiedt en het aantal mannen dat het uiteindelijk haalt, gaapt een enorme kloof', zegt Lie Fong. 'Vaak omdat er een medisch probleem is, maar ook omdat ze gaandeweg afhaken. De eerste screening vraagt namelijk een relatief grote tijdsinvestering.' Kandidaat-donoren moeten in fertiliteitscentra een rist medische tests ondergaan voor ze goedgekeurd kunnen worden. Het sperma moet aan een reeks vereisten voldoen, er wordt een bloed- en een urinestaal gevraagd en op een later tijdstip volgt nog een medisch onderzoek. Omdat de Belgische wet handel in menselijk lichaamsmateriaal verbiedt, ontvangt de donor geen geld voor zijn sperma, wel een onkostenvergoeding. 'Toen ik informeerde naar de procedure, schrok ik daar wel van', zegt Kevin Erken (28), die zich intussen in een groep op Facebook kandidaat stelt als donor. 'Ik wil graag anderen helpen, maar het vraagt best veel tijd en mij levert het niets op.'

In België daalt het aantal actieve anonieme spermadonoren al jaren. Volgens het Federaal Agentschap voor Geneesmiddelen en Gezondheidsproducten (FAGG) waren er in 2018 nog 1162. In 2019 zakte dat cijfer tot 812. Door de coronapandemie waren er in 2020 maar 593 anonieme donoren. In 2021 steegt dat aantal opnieuw tot 939.

'Dan schrijft zo'n man plots: die potjes, ik ga niet meer op die manier doneren.'

Een wensmoeder in een online groep

Door dat tekort moeten wensouders soms maanden wachten tot er een match is gevonden, die op basis van uiterlijke kenmerken en bloedgroep gebeurt. 'De wachttijd kan oplopen tot zes maanden', zegt Lie Fong. 'Hoeveel inseminaties een vrouw daarna nodig heeft, hangt af van heel wat factoren, zoals leeftijd. Jonge vrouwen zijn vaak na één à drie pogingen al zwanger, wie ouder is of andere medische problemen heeft, heeft soms een langere weg te gaan.' En hoe meer pogingen er nodig zijn, hoe hoger de kosten oplopen. 'De inseminatie wordt terugbetaald, maar het donorzaad niet', zegt Tournaye. 'Daarvoor betaal je al gauw rond de 500 euro per poging - dat zijn de totaalkosten voor het invriezen, het eventuele transport en de omvangrijke administratie die erbij komt kijken voor de fertiliteitscentra.' Heel wat parameters kunnen de prijs nog doen schommelen, en in elk centrum kunnen de prijzen verschillen.

Wensouder

Tenzij de wensouders een bekende als donor aanbrengen, moet die in fertiliteitscentra bij wet anoniem blijven. Maar mensen hebben vaak behoefte aan informatie over hun afkomst, en door de groeiende populariteit van genetische databanken kan de identiteit van spermadonoren almaar makkelijker achterhaald worden. 'Als zelfs maar 2 procent van de bevolking zijn genetisch materiaal naar zo'n databank stuurt, is iedereen traceerbaar', zegt Tournaye. 'Die wet is dus compleet achterhaald.'

'Het zou mooi zijn als anonimiteit bij fertiliteitscentra optioneel wordt', zegt Erken. Gewapend met de kennis dat zijn zaad van uitstekende kwaliteit is ('mijn huisarts wist me te vertellen dat ik snelle zwemmers heb') en de resultaten van zijn medische tests hoopt hij online een koppel met een kinderwens te vinden. 'Ik ben zelf opgegroeid zonder vader. Daarom begrijp ik niet hoe iemand bewust een kind op de wereld kan zetten wanneer er een ouder ontbreekt. Dat wil ik een kind niet aandoen.'

Erken omschrijft zichzelf niet alleen als donor, maar ook als wensouder. 'Als die term

valt, denken mensen in eerste instantie altijd aan vrouwen. Ik ben het levende bewijs dat mannen ook wensouders kunnen zijn.' Erken wil zijn biologische kind van een afstand zien opgroeien, als een soort peter of verre oom die tijdens verjaardagsfeesten mee komt vieren. 'Het klinkt dierlijk als ik het zeg, maar ik wil me gewoon voortplanten. Ik wil weten hoe een kind van mij eruitziet. Tegelijk ben ik erg gesteld op mijn vrijheid. Een actieve rol als vader zie dus ik niet zitten.'

Als alleenstaande man met een kinderwens heb je in België weinig opties. 'En als alleenstaande homoman met een kinderwens nog minder', ondervond Erken. 'Sinds 2003 is het homohuwelijk in België toegestaan, maar qua rechten staan we vandaag - twintig jaar later - bijna geen stap verder.' Om die reden maakte Erken zich twee jaar geleden lid van een Facebookgroep waarin sperma gezocht en aangeboden wordt. Die groep telt bijna 700 leden, maar de zoektocht verloopt moeizaam. 'Telkens als we concrete afspraken willen maken over mijn rol in het leven van het kind loopt het mis.' Hij zag zijn droom nog niet in vervulling gaan.

Creeps

'In theorie zijn die online groepen een goed idee, maar in de praktijk gebeuren er vreemde dingen', zegt Erken. 'Er zitten echte creeps tussen. Mannen die alleen "op natuurlijke wijze" willen doneren, of die er trots op zijn dat ze al ik-weet-niet-hoeveel kinderen verwekt hebben.' Om de kans op incest klein te houden, mag elke donor in België maximaal zes gezinnen helpen - al valt dat door een gebrek aan nationale registratie niet te controleren.

De online groepen tonen inderdaad een verontrustend beeld. Onder oproepen van wensouders duiken vaak dezelfde namen op. Een man toont foto's van eerder verwekte donorkinderen 'zodat je een idee hebt hoe je kindje er ongeveer zal uitzien'. Hij staat open voor donatie via seksueel contact of zelfinseminatie, en eist geen kinderen op 'want ik heb mijn handen meer dan vol met mijn eigen zoon'. Voor Knack wil hij geen vragen beantwoorden omdat zijn familie en →

'Ik kan alleen hopen dat die afgewezen psychotische kandidaat-donor zich niet in online groepen aanbiedt.'

← vrienden niet weten dat hij zijn sperma doneert.

In diezelfde groep klagen wensouders dat sommige donoren alleen uit zijn op seks. 'Ik geef het op', schrijft een vrouw. 'De zoveelste die plots seks wil of niet komt opdagen. Ik word er mismoedig van.' Ze deelt screenshots van een WhatsAppconversatie met de donor. 'Wat ik wou zeggen is het volgende', schrijft die. 'Ik ben reeds enige tijd aan het nadenken over de potjes. Ik heb voor mezelf besloten dat ik niet meer op die manier ga doneren.' De vrouw reageert kort: 'Dan houdt het hier op. Ik ben niet op zoek naar seks, ik voel me zo een hoer.' In de groep laat ze weten dat ze 'dan maar met een duur betaald traject' zal beginnen in een fertiliteitscentrum. Een handvol vrouwen reageert dat ze zich in haar situatie herkennen.

'Ik ben eens benaderd door een meisje van zeventien dat in een jeugdzorginstelling zat', zegt Erken. 'Ze vroeg of ik haar wilde helpen om zwanger te worden. Ik heb dat gemeld bij de moderatoren van de groep, maar die hebben nooit gereageerd. Dat meisje hoeft maar één man met slechte bedoelingen tegen te komen... Dat is pedofilie.'

Psychotisch

Bij sommige vrouwen is de kinderwens zo hevig dat het niet snel genoeg kan gaan. 'Dan leg je contact met iemand en krijg je plots een bericht met de vraag of je volgende week kunt langskomen, omdat ze dan haar eisprong heeft', vertelt Erken. 'Dan denk ik: zouden we elkaar eerst niet wat beter leren kennen? Wie weet ben ik wel een seriemoordenaar of een psychopaat, en daar wil jij een kind van? Bij een spermabank worden vrouwen daartegen beschermd.'

'Laatst vertelde een collega in het UZ Brussel me dat hij een kandidaat-donor had moeten afwijzen omdat hij psychotisch was', vertelt Tournaye. 'Dat is mogelijk erfelijk. Ik kan alleen maar hopen dat die man zich niet in online groepen aanbiedt. De kinderwens: het is een raar beestje.'

Omdat de Nederlandse Karin van Zeelst niet zwanger wilde worden van een anonieme donoren tijdens haar zoektocht zo veel

bedenklijke websites tegenkwam, besloot ze zelf de plek te bouwen die ze zocht. Zeven jaar geleden richtte ze Onewish.be op, een platform dat wensouders en donoren verbindt, medische en juridische informatie bundelt en naar experts doorverwijst. Momenteel hebben meer dan 500 mensen een actief profiel op de Belgische site.

'De wensouders én donoren die zich aanmelden bij OneWish vinden het belangrijk dat alle betrokken partijen bekend zijn voor elkaar', zegt Van Zeelst. 'Ze willen openheid en transparantie voor hun toekomstige kind en voor elkaar. Om die reden kiezen ze bewust niet voor fertiliteitscentra.'

Zelfinseminatie

Van Zeelst merkt op dat anoniem doneren in Nederland sinds 2004 bij wet verboden is. 'Volgens de Nederlandse wetgeving bestaat er een verschil tussen een donor (een man die doneert middels zelfinseminatie) en een verwekker (een man die via de natuurlijke weg een kind verwekt). Een voorafgaand donorcontract tussen wensouders en de donor maakt duidelijk dat hij donor is en geen verwekker, waardoor er geen vaderschapsactie geëist kan worden door een van de partijen. Zelfinseminatie voorkomt dat wensouders seks moeten hebben met de donor, en zorgt ervoor dat donatie altruïstisch blijft en niet gedreven wordt door seksuele motieven.' Ze gunt wensouders, donoren en donorkinderen in België eenzelfde wetsconstructie, zodat alle partijen beter beschermd zijn.

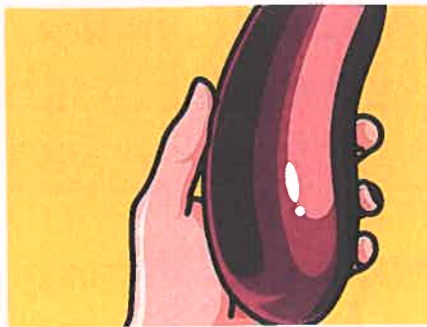
Van Zeelst vindt niet dat een fertiliteitsarts mag bepalen met welke donor een wensmoeder gematcht wordt. 'De keuze is aan de wensouder. Die wil de toekomstige biologische vader van het kind ontmoeten, hem leren kennen, zodat de wensouder op basis van honderden factoren zélf kan inschatten of iemand een match is. Stel jezelf eens de vraag: wil jij een kind van een onbekende die aan je gekoppeld wordt door een arts of een computersysteem?'

'De manier waarop fertiliteitscentra werken, is niet meer van deze tijd', vervolgt Van Zeelst. 'Tientallen jaren geleden →

euro: prijs van het donorzaad bij een officiële inseminatiepoging

LOO

rustte er nog een enorm taboe op onvruchtbaarheid. Ouders mochten hun kinderen nooit vertellen dat ze verwekt waren met donorzaad. Tegenwoordig weten we beter. Die anonimiteit en de geheimhouding wegen door op het kind, het gezin waarin het opgroeit én op de donor.

'Despermabanken worden in dit land de duimschroeven aangelegd', zegt Tournaye. 'Als ik de wensouders ook maar iets zou durven te vertellen over de donor, al is het maar wat hij studeerde, ben ik al strafbaar. Ondertussen kan een wensouder die via online groepen een donor heeft gevonden, met die persoon afspreken in het station van Antwerpen en de inseminatie bij wijze van spreken in de toiletten ondergaan. "Daar hebben wij geen zaken mee", zei een politica me daar ooit over. Is dat politiek? Of is dat struisvogelpolitiek? Ik heb er zo mijn idee over.'

Toch erkent Tournaye dat het voor politici niet eenvoudig is om internetdonatie aan te pakken. 'Hoe krijg je zoiets onder controle? Volgens mij moet er eerst en vooral ingezet worden op bewustwording. Wijs mensen op de gevaren van wilde donatie, laat zien wat er zoal mis kan gaan. Zo gaan de excessen er al wat uit.'

Eind december adviseerde het Raadgevend Comité voor Bio-ethiek aan minister van Volksgezondheid Frank Vandenbroucke (Vooruit) om donoren en ouders zelf te laten beslissen of de identiteit van de spermadonor geheim moet blijven. In dat zogenaamde meersporenbeleid wordt sperma van een donor die bekend wil zijn gebruikt voor wensouders die een bekende donor verkiezen. Het kan de drempel van de anonimiteit bij fertiliteitscentra verlagen. 'Persoonlijk vind ik dat de reglementering gewijzigd moet worden, omdat ze niet houdbaar is', zei Vandenbroucke daarover in de Kamer. Maar om te weten of het tot de afschaffing van de verplichte anonimiteit komt, is het wachten op wat het parlementaire debat later dit jaar oplevert. ●

* Beau is een schuilnaam. Haar volledige naam is bekend bij de redactie.

Amir Bachrouri

Zwartrijden

Goat de wokebeweging te ver?

“Stel je voor, beste lezer, je maakt een fout grapje over biculturele mensen, lgbtq-mensen of andere gemarginaliseerde groepen. Verdien je dan een plekje op de brandstapel? Of lachen we lekker mee, want je moet toch met alles kunnen lachen, nietwaar?”

Het was de aanleiding voor een verhit gesprek onder een paar vrienden. Het grote wokedebat in intieme sfeer. 'De wokebeweging gaat te ver. Ze ontregelt de samenleving', zei de ene. Waarop de andere geprikkeld reageerde: 'Omdat het tijd is voor witte oudere hetero cismannen om hun plek af te geven aan mensen van kleur?'

Ik blijf het een moeilijke kwestie vinden. Ik voel me niet aangevallen als mensen me terechtwijzen omdat ik eens een foute mop vertel. Wel erger ik me soms aan de toon waarop dat gebeurt. Het morele vingertje waarmee je op je plaats wordt gezet. Zo van: 'Jij bent fout en ik ben beter.'

Woke zal niet het einde der tijden inluiden. Ik geloof dat alles nog gezegd mag worden, alleen is er nu ook meer tegenwind. Wat een goede zaak is voor het debat, als voor iedereen dezelfde spelregels gelden. Zoals: geen verwijten dat je woke bent wanneer je het racisme op de arbeidsmarkt benoemt. Geen verwijten dat je mening irrelevant is geworden omdat je een oude, witte man bent.

Woke is in se een emancipatiestrijd. Dat kun je alleen maar toejuichen. De vraag die ik me stel, is of het uitvechten van mijns inziens futiliteiten daartoe bijdraagt. 'Zwartrijden' moet bijvoorbeeld uit het woordenboek omdat zwart hier in negatieve zin wordt gebruikt, waardoor het de weg naar racisme jegens de zwarte medemens zou bereiden. Dat we collectief het n-woord niet meer gebruiken, lijkt me vanzelfsprekend. Dat we trans personen niet aanspreken met hun deadnames lijkt me evenzeer gepast. Maar dat we hier en daar een foutje maken tegen de voornaamwoorden is een onderdeel van het groeiproces. Met mensen in dialoog gaan is dan veel constructiever dan ze vermanend 'educate yourself' toe te roepen.

Ik snap het ongeduld bij velen. Te lang is de emancipatie van bepaalde groepen uitgebleven. Maar de kern van elke emancipatiestrijd blijft het onderwijs en de arbeidsmarkt. *My two cents*: de term 'zwartrijden' verbannen zal het verschil niet maken.

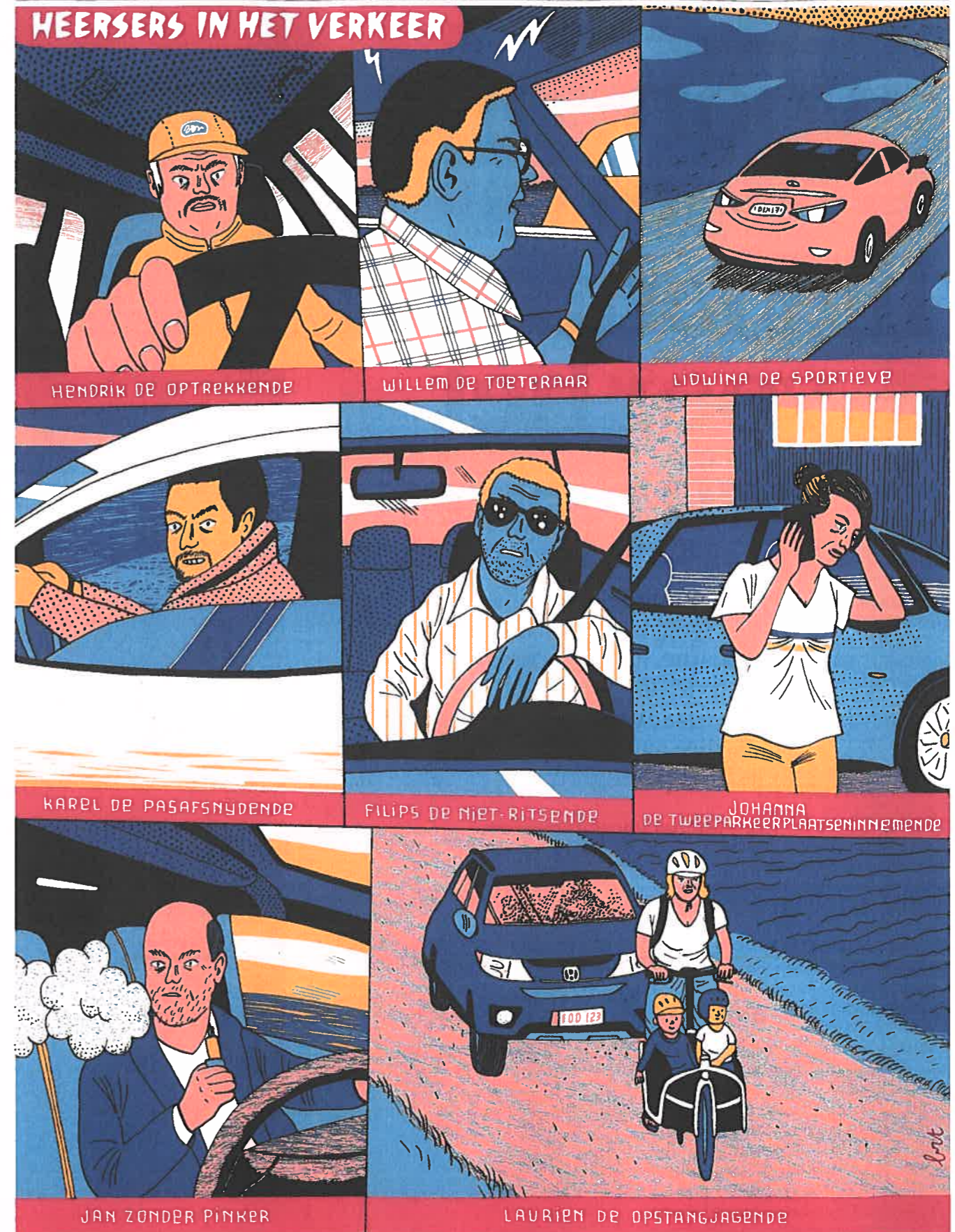
Humor in zijn zuiverste vorm zou zonder grenzen moeten zijn. Voor een foutje hoor je niet te worden gevierendeeld. Maar marge om te leren is er altijd. En emancipatie zou moeten gaan over structuren, niet over persoonlijke gevoeligheden.

Amir Bachrouri is voorzitter van de Vlaamse Jeugdraad. Zijn column verschijnt tweewekelijks.

Brt Schoofs

HEERSERS IN HET VERKEER

HENDRIK DE OPTREKKENDE

WILLEM DE TOETERAAR

LIDWINA DE SPORTIEVE

KAREL DE PASAFSNYDENDE

FILIPS DE NIET-RITSENDE

JOHANNA DE TWEEPARKEERPLAATSENINNEMENDE

JAN ZONDER PINKER

LAURIEN DE OPSTANGJAGENDE